

กระบวนการจัดการสิ่งแวดล้อมของชุมชนตลาดสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี
The Environmental Management Process of Samchuk Market Community,
Suphanburi Province

สุชาดา กะมะลานนท์*
 Suchada Kamalanon
 suchada_k@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) ปัจจัยที่ทำให้เกิดการพัฒนาตลาดสามชุกเป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ 2) ผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อชุมชนหลังจากการพัฒนาตลาดสามชุกเป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ 3) การจัดการสิ่งแวดล้อมของชุมชนตลาดสามชุกหลังการพัฒนาตลาดสามชุกเป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และเสนอแนะแนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม การศึกษาครั้งนี้ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักในพื้นที่ตลาดสามชุก ด้วยการสัมภาษณ์ การสังเกต และการสนทนากลุ่ม แล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์ผลการศึกษาพบว่า

ปัจจัยที่ทำให้ตลาดสามชุกเกิดการพัฒนาจนกลายเป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ได้แก่ 1) ปัจจัยด้านกายภาพและสังคมวัฒนธรรม 2) ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ 3) ปัจจัยด้านศักยภาพของชุมชนและทุนทางสังคม 4) ปัจจัยด้านการเข้ามาสนับสนุนขององค์กรและหน่วยงานต่างๆ 5) ด้านนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยว 6) ปัจจัยด้านการสื่อสาร 7) ปัจจัยด้านองค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยว โดยตลาดสามชุกมีสิ่งดึงดูดใจ มีสิ่งอำนวยความสะดวกอย่างครบครัน สามารถเดินทางไปได้ไม่ยาก มีกิจกรรมในการเที่ยวชม และสามารถหาที่พักได้โดยรอบบริเวณตลาด

ผลกระทบจากการพัฒนาตลาดสามชุกจนกลายเป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ด้านสังคม เกิดจากการเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนตลาดสามชุกและเทศบาลตี่ขึ้น รูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนเปลี่ยนแปลงไปอยู่ภายใต้เงื่อนไขที่ชาวบ้านมีผลประโยชน์ร่วมกัน บทบาทการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนมีมากขึ้น และเกิดการประสานความร่วมมือกับทุกฝ่ายในชุมชนในการเข้าร่วมกิจกรรม แต่กลับทำให้การปฏิสัมพันธ์ทางสังคมของคนภายในชุมชนตามวิถีชีวิตชุมชนเดิมลดลง จำนวนประชากรในตลาดมีเพิ่มมากขึ้น พร้อม ๆ กับการรื้อฟื้นวัฒนธรรมประเพณีขึ้นมาใหม่ เศรษฐกิจของตลาดสามชุกกลับมาดีขึ้นอีกครั้ง เกิดการกระจายรายได้ และเกิดการสร้างงานสร้างอาชีพให้กับคนทั้งภายในและภายนอกชุมชน อาคารบ้านเรือนในชุมชนตลาดสะอาดและได้รับการปรับปรุงซ่อมแซม แต่ต้องเจอกับปริมาณขยะที่มีเพิ่มขึ้น

การจัดการสิ่งแวดล้อมของตลาดสามชุกเมื่อมีการพัฒนาเป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เกิดจากการที่ชาวบ้านเข้าร่วมวางแผน และดำเนินการผ่านคณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์และมูลนิธิชุมชน ในการจัดการสิ่งแวดล้อมด้านกายภาพและภูมิทัศน์ การจัดการสิ่งแวดล้อมด้านขยะ และการจัดการสิ่งแวดล้อมด้านน้ำเสีย

ข้อเสนอแนะสำหรับแนวทางในการจัดการสิ่งแวดล้อมของชุมชนตลาดสามชุกด้านกายภาพและภูมิทัศน์ ด้านขยะ และด้านน้ำเสีย ควรเน้นความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภายในกับหน่วยงานภายนอก ด้วยการพัฒนาความรู้ ความตระหนักด้านสิ่งแวดล้อมของชุมชน

คำสำคัญ กระบวนการจัดการ, สิ่งแวดล้อม, ชุมชนตลาดสามชุก

* นักศึกษาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ABSTRACT

Three main objectives of this research were to study 1) the factors affecting the development of Samchuk Market community as a conservation and ecotourism, 2) the impacts affecting the community after the ecotourism source development, 3) the environmental management of the Samchuk Market community after its ecotourism destination development, and finally to find out the measures and suggestions for appropriate environmental management. This study employed the qualitative research technique to collect and analyse the data collected by using interviews, focus group discussions and observations from the key informants within the Samchuk Market community of Supanburi province. The results of the study were as followed.

The factors that affected the development of Samchuk Market community as a conservation and ecotourism consisted of 1) the physical and socio-cultural factors, 2) economic factors, 3) the community capacity and social capital, 4) the external organizations' support given to the community, 5) the tourism promotion policy, 6) communication factor, and 7) the tourism source elements. The Samchuk Market community had various attractions, amenity, and accessibility with available and comfortable travelling routes, visiting activities, and available accommodations surrounding the market place.

The impacts from the tourism destination development of the Samchuk Market community were originated from the better relationships between the community and the municipality. The relationship pattern among the community members have been changed under their mutual beneficial condition with more participation and inter-cooperation between every sector within the community. However, the old folk ways' social interactions were found decreasing, while the population increased with more cultural and traditional recovery. The community recovered itself in income generating and distributing, household clean and maintenance, but found more waste increasing as well.

The environmental management of the community was based on the participatory exchange of ideas, planning, and implementation of the members after its development for ecotourism destination through establishing the community market development committee, and the community foundation. The community involvement in such activity resulted in its physical and scenery environmental management, including waste and water pollution management.

Some recommendations on the community management focused on physical and scenery environment, waste and water pollution based on the internal and external organizations' cooperation with environmental knowledge and awareness of the people.

Keyword: Management Process, The Environmental, Samchuk Market Community

บทนำ

ตลาดสามชุกตั้งอยู่ในเขตพื้นที่อำเภอสามชุกซึ่งเป็นอำเภอเล็ก ๆ ของจังหวัดสุพรรณบุรี ตั้งอยู่บริเวณริมฝั่งด้านทิศตะวันตกของแม่น้ำท่าจีน หรือแม่น้ำสุพรรณบุรี มีประวัติจารึกไว้ว่าเคยเป็นดินแดนที่มีความยิ่งใหญ่ในอดีต ในฐานะที่เป็นเสมือนเมืองท่าสำคัญที่เคยรุ่งเรืองแห่งหนึ่งของจังหวัดสุพรรณบุรี อาคารบ้านเรือนในตลาดสามชุกสร้างมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 จึงมีลักษณะศิลปะการแกะสลักไม้ที่งดงาม นับได้ว่าตลาดสามชุกเป็นย่านการค้าที่มีความงดงามและทรงคุณค่าทางด้านสถาปัตยกรรมที่มีเอกลักษณ์ และมีประวัติศาสตร์มาอย่างยาวนาน ภายหลังจากที่มีการตัดถนนผ่านชุมชนตลาดสามชุก ส่งผลให้ตลาดสามชุกเริ่มซบเซาลง แต่ด้วยวิถีชีวิตของชุมชนตลาดสามชุกที่ยังคงดำเนินมาอย่างต่อเนื่อง แม้ว่าเวลาจะผ่านมานับร้อยปี ชาวตลาดสามชุกจึงมีแนวคิดที่จะปรับปรุงฟื้นฟู สถาปัตยกรรมที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรม ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และแหล่งเรียนรู้สำหรับชุมชน ทำให้ตลาดสามชุกกลับมามีชีวิตชีวาอีกครั้ง (พรรณงาม เกษธรรมสารและปรีดา คงแป้น, 2552) สืบเนื่องมาจากการเกิดวิกฤติที่อยู่อาศัยจะถูกรื้อถอน ชาวบ้านจึงมีการออกมาแสดงความคิดเห็น เกิดการต่อต้านเป็นกลุ่มเป็นองค์กรชุมชน และร่วมมือร่วมใจกันในการพัฒนาตลาดสามชุก โดยการฟื้นฟูตลาดสามชุกเดิมชาวชุมชนตลาดสามชุกตั้งใจเพียงแค่ว่าฟื้นฟูตลาดที่หยุดนิ่งให้กลับมาฟื้นตัวทางการค้าอีกครั้ง และอนุรักษ์ตลาดเก่าเอาไว้เพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

เพียงเท่านั้น แต่เมื่อเปิดตลาดเป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ทางวัฒนธรรม เป็นผลให้เกิดกระแสการท่องเที่ยวขาขึ้นรับอย่างมากมายจนกลายเป็นสถานที่ท่องเที่ยวสำคัญของจังหวัดสุพรรณบุรี ซึ่งการพัฒนาและการปรับปรุงฟื้นฟูตลาดสามชุกจนประสบความสำเร็จขึ้นมาได้นั้นมาจากการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน ตลาดสามชุกจึงมีความน่าสนใจที่จะศึกษาในครั้งนี้ ว่ามีปัจจัยใดบ้างทำให้เกิดการพัฒนาตลาดสามชุกเป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ซึ่งการพัฒนาฟื้นฟูดังกล่าวได้ส่งผลกระทบต่อชุมชนอย่างไร และชุมชนตลาดสามชุกมีกระบวนการในการจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชนเพื่อให้สอดคล้องกับการฟื้นฟูพัฒนาตลาดสามชุกอย่างไร

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ทำให้เกิดการพัฒนาตลาดสามชุกเป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์
2. เพื่อศึกษาผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อชุมชนหลังจากการพัฒนาตลาดสามชุกเป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์
3. เพื่อศึกษาการจัดการสิ่งแวดล้อมของชุมชนตลาดสามชุกหลังการพัฒนาตลาดสามชุกเป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และเสนอแนะแนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม

ระเบียบวิธีวิจัย

รูปแบบในการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ศึกษาข้อมูลจากชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในตลาดสามชุกประมาณ 300

หลังคาเรือน และกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาตลาดสามชุกจนกลายเป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เป็นกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) โดยการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 50 คน และศึกษาข้อมูลจากเอกสาร ตำรา งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยใช้แบบนำสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือในการศึกษา พร้อมทั้งสังเกตพฤติกรรม การจดบันทึก การบันทึกเสียง การถ่ายภาพ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องและครอบคลุมตามวัตถุประสงค์

สรุปผลการวิจัย

1. ปัจจัยที่ทำให้เกิดการพัฒนาลาดสามชุกเป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ได้แก่ 1) ปัจจัยด้านกายภาพและสังคมวัฒนธรรม เนื่องจากพื้นที่ของตลาดสามชุกบางส่วนอยู่ในความดูแลของกรมธนารักษ์ เมื่อกรมธนารักษ์มีแนวคิดที่จะปรับปรุงเปลี่ยนแปลงอาคาร จึงมีส่วนผลักดันให้คนในชุมชนเกิดแนวคิดที่จะอนุรักษ์ตลาดสามชุก ไว้เป็นแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิตชุมชน ด้วยความมีเอกลักษณ์ทางสถาปัตยกรรม มีประวัติศาสตร์ที่น่าสนใจ และยังคงรักษาวัฒนธรรมวิถีชีวิตความเป็นอยู่แบบดั้งเดิม 2) ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ โดยต้องการที่จะกระตุ้นเศรษฐกิจของตลาดสามชุกกลับมารุ่งเรืองอีกครั้ง 3) ปัจจัยด้านศักยภาพของชุมชนและทุนทางสังคม คนในชุมชนมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด มีความเชื่อและความศรัทธาต่อศาลเจ้าพ่อหลักเมืองทำให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มีความสัมพันธ์อันดีระหว่างชุมชนและเทศบาล มีแกนนำในการดำเนินงาน

ที่มีศักยภาพ รวมถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนจากทุกฝ่าย 4) ปัจจัยด้านการเข้ามาสนับสนุนขององค์กรและหน่วยงานต่างๆ โดยมีองค์กรและหน่วยงานต่างๆ ให้การสนับสนุนช่วยเหลือ 5) ด้านนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยว จังหวัดสุพรรณบุรีก็มีนโยบายที่สนับสนุนส่งเสริมการท่องเที่ยวมาโดยตลอด 6) ปัจจัยด้านการสื่อสาร สื่อมวลชนได้นำเรื่องราวของตลาดสามชุกไปประชาสัมพันธ์ และ 7) ปัจจัยด้านองค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยวที่สนับสนุนการท่องเที่ยวของตลาดสามชุก ที่ดึงดูดใจให้คนมาเที่ยวชมตลาดสามชุกเนื่องจากเป็นตลาดเก่าริมน้ำที่มีอายุกว่าร้อยปี มีอัตลักษณ์ทางศิลปวัฒนธรรม อาคารบ้านเรือนเป็นงานสถาปัตยกรรมที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว มีประวัติความเป็นมาที่น่าสนใจ และได้สัมผัสกับบรรยากาศของวิถีชีวิตภายในตลาดที่ยังคงรักษาการค้าขายแบบดั้งเดิมไว้ พร้อมทั้งอาหารและขนมพื้นบ้านที่หารับประทานได้ยาก มีสิ่งอำนวยความสะดวกอย่างครบครัน การเดินทางสะดวก นักท่องเที่ยวสามารถ เข้าชมพิพิธภัณฑ์บ้านขุนจ่านจันารักษ์ และรับฟังการบรรยายความเป็นมาของตลาดสามชุกได้ แต่ถ้าจะหาที่พักต้องบริเวณรอบนอกตลาดสามชุกซึ่งหาได้ไม่ยาก

2. การเปลี่ยนแปลงตลาดสามชุกหลังจากที่มีการพัฒนาลาดสามชุกเป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ได้ก่อให้เกิดผลกระทบด้านสังคม โดยเกิดการเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนตลาดสามชุกและเทศบาลให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น รูปแบบความสัมพันธ์ในชุมชนเปลี่ยนแปลงไปอยู่ภายใต้เงื่อนไขที่ชาวบ้านมีผลประโยชน์ร่วมกัน เกิดความเห็นทางทาง

สังคม การปฏิสัมพันธ์ทางสังคมของคนภายในชุมชนลดลง แต่ทั้งนี้ก็ยังก่อให้เกิดการสร้างความสัมพันธ์กับกลุ่มเครือข่ายภายนอก บทบาทการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนมีมากขึ้น และเกิดการประสานความร่วมมือกับทุกฝ่ายในชุมชน นอกจากนี้การพัฒนาตลาดสามชุกยังส่งผลให้จำนวนประชากรในตลาดมีเพิ่มมากขึ้นจากคนที่เข้ามาทำการค้าขายและจากนักท่องเที่ยว เกิดการรื้อฟื้นวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ รวมถึงประวัติศาสตร์ชุมชน มีการเปลี่ยนแปลงสินค้าภายในท้องถิ่นเพื่อตอบสนองนักท่องเที่ยว ด้านเศรษฐกิจส่งผลให้เศรษฐกิจของตลาดสามชุกกลับมาดีขึ้น รายได้ของคนในชุมชนเพิ่มมากขึ้น เกิดการกระจายรายได้ เกิดการสร้างงานสร้างอาชีพ และด้านสิ่งแวดล้อม ส่งผลให้อาคารบ้านเรือนในชุมชนสะอาดและได้รับการปรับปรุงซ่อมแซม มีการจัดระเบียบตลาดเพื่อให้เกิดความเรียบร้อย แต่ก็ทำให้ขยะในชุมชนมีปริมาณที่เพิ่มมากขึ้น

3. การจัดการสิ่งแวดล้อมของตลาดสามชุก ภายหลังการพัฒนาให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ทำให้เกิดกระบวนการจัดการสิ่งแวดล้อมของชุมชนตลาดสามชุก โดยมีสาเหตุเริ่มมาจากการที่กรมอนุรักษ์มีโครงการที่จะปรับปรุงอาคารในตลาด ทำให้ชาวบ้านเข้าร่วมปรึกษาหารือแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และร่วมกันตัดสินใจที่จะอนุรักษ์ตลาดสามชุกได้เป็นแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิตชุมชน จึงได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์ ขึ้นมาเป็นแกนนำในการดำเนินงาน ต่อมามูลนิธิชุมชนไทซึ่งเป็นองค์กรเอกชนได้เลือกให้ชุมชนสามชุก เข้าร่วมโครงการปฏิบัติการ

ชุมชนและเมื่อนำอยู่ นำไปสู่การพัฒนาตลาดสามชุกควบคู่ไปกับการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมในชุมชน โดยอาศัยความร่วมมือจากคนภายในชุมชนเป็นแกนกลางสำคัญที่ช่วยผลักดันให้เกิดการพัฒนาตลาดสามชุก และอาศัยความร่วมมือจากทุกๆ ฝ่ายในการให้การสนับสนุนการพัฒนาชุมชน เกิดการจัดการสิ่งแวดล้อมของชุมชนตลาดสามชุกในด้านต่างๆ ได้แก่ การจัดการสิ่งแวดล้อมด้านกายภาพและภูมิทัศน์ โดยการดูแลรักษาความสะอาด การจัดระเบียบตลาด การปรับปรุงอาคารในตลาด การปรับปรุงพื้นที่เพื่อจัดทำจุดพักนักท่องเที่ยวและลานกิจกรรม การปรับปรุงทางเดินริมแม่น้ำท่าจีน และการจัดเตรียมสถานที่จอดรถให้เพียงพอ การจัดการสิ่งแวดล้อมด้านขยะ มีการจัดตั้งถังขยะรองรับปริมาณขยะให้เพียงพอ มีการณรงค์ให้มีการคัดแยกขยะ และมีการประชาสัมพันธ์เสียงตามสายให้นักท่องเที่ยวทิ้งขยะให้ถูกที่ ในส่วนของชาวตลาดสามชุกก็ได้มีการจัดการคัดแยกขยะ โดยขยะอินทรีย์ทางเทศบาลจะเก็บไปผลิตก๊าซชีวภาพ ส่วนการจัดการสิ่งแวดล้อมด้านน้ำเสีย ทางเทศบาลตำบลสามชุกได้ดำเนินการจัดทำระบบรวบรวม และบำบัดน้ำเสียไม่ให้เกินค่ามาตรฐานที่กำหนดก่อนปล่อยลงสู่แม่น้ำ

สำหรับข้อเสนอแนะแนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อมของชุมชนตลาดสามชุก สรุปได้ว่าคณะกรรมการฯ ชาวบ้าน เทศบาล รวมถึงหน่วยงานหรือองค์กรที่เกี่ยวข้องควรร่วมมือกันดูแลและจัดการสิ่งแวดล้อมภายในชุมชน รวมถึงการจัดทำข้อกำหนด กฎเกณฑ์ ระเบียบแบบแผน และกำหนดมาตรการ

ลงโทษหากไม่ปฏิบัติตาม โดยให้ชุมชนเป็นแกนกลางสำคัญในการจัดการดูแลเพื่อให้เกิดความตระหนัก และเป็นการสร้างจิตสำนึกภายในชุมชน

อภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาเรื่องกระบวนการจัดการสิ่งแวดล้อมของชุมชนตลาดสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี ในครั้งนี้ผู้วิจัยจะหยิบยกประเด็นต่าง ๆ เพื่ออภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา ดังนี้

1. ปัจจัยที่ทำให้เกิดการพัฒนาลาดสามชุกเป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เนื่องจากกรมธนารักษ์มีแนวคิดที่จะปรับปรุงอาคารในความดูแลบางส่วนที่อยู่ในบริเวณตลาดสามชุก ผลักดันให้คนในชุมชนเกิดแนวคิดที่จะอนุรักษ์ตลาดสามชุกไว้เป็นแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิตชุมชน เนื่องจากมีเอกลักษณ์ทางด้านสถาปัตยกรรม มีประวัติศาสตร์ชุมชนที่น่าสนใจ และยังคงรักษาไว้ซึ่งวิถีชีวิตความเป็นอยู่แบบดั้งเดิม รวมทั้งความพร้อมด้านศักยภาพของชุมชนและทุนทางสังคมที่สั่งสมมายาวนาน คนในชุมชนจึงมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด คอยช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ตลอดจนความเชื่อความศรัทธาที่มีต่อศาลเจ้าพ่อหลักเมืองอันเป็นศูนย์รวมจิตใจของคนในชุมชนให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน การมีแกนนำชุมชนที่มีศักยภาพประกอบกับคนในชุมชนได้ตระหนักถึงปัญหาและเข้ามามีส่วนร่วมในการช่วยกันแก้ไขปัญหา ส่งผลให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งพร้อมที่จะร่วมมือกันในการดำเนินงานพัฒนาชุมชนซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ อุทัย ดุลยเกษม และ อรศรี งามวิทยาพงศ์ (2540) ที่กล่าวไว้ว่า

ลักษณะที่สำคัญของชุมชนเข้มแข็ง เกิดจากชุมชนมีสภาพรวมกันเป็นปึกแผ่นในทางกายภาพหรือรูปธรรม คือ สมาชิกของชุมชนมีการพึ่งพาอาศัยและร่วมมือกันในกิจกรรมต่างๆ ทั้งของส่วนตัวและส่วนรวมทั้งด้านอาชีพ วัฒนธรรม ประเพณี พิธีกรรม การพัฒนาชุมชน และแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน ในทางจิตวิญญาณ คือ สมาชิกของชุมชนมีความเชื่อต่อสิ่งสูงสุดอย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกันและรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน มีความรู้สึกผูกพันกับชุมชนและสมาชิกในชุมชนมีความรักใคร่สามัคคี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ให้ความช่วยเหลือแบ่งปันกัน นอกจากนี้การพัฒนาลาดสามชุกยังเป็นการกระตุ้นเศรษฐกิจของชุมชนให้กลับรุ่งเรืองอีกครั้ง โดยมีองค์กรและหน่วยงานต่างๆ เข้ามาให้การสนับสนุนช่วยเหลือ มีนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัดสุพรรณบุรี อีกทั้งการมีสื่อมวลชนเข้ามานำเรื่องราวของตลาดสามชุกไปประชาสัมพันธ์ สอดคล้องกับงานวิจัยของ ศรีไพร พริ้งเพระ (2547) ที่ศึกษาเรื่องการพัฒนาการท่องเที่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมของชุมชน : บุรณาการการจัดการแสดงของช้างในบ้านตากกลาง ตำบลกระโพ อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์ พบว่าปัจจัยด้านเศรษฐกิจ นโยบายของรัฐ ศักยภาพของทรัพยากรการท่องเที่ยวและการจัดการการท่องเที่ยว เป็นองค์ประกอบสำคัญที่ทำให้บ้านตากกลางได้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางด้านวัฒนธรรมที่จะสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวเข้ามาชมกิจกรรมการท่องเที่ยว ในส่วนขององค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยวก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่สำคัญที่ทำให้คนมาเที่ยวชมตลาดสามชุก ซึ่งประกอบ

ไปด้วย 1) สิ่งดูใจของตลาดสามชุก คือความ มีอัตลักษณ์ทางศิลปวัฒนธรรม 2) ตลาด สามชุกมีสิ่งอำนวยความสะดวกอย่างครบครัน 3) การเข้าถึงก็ทำได้ไม่ยาก และมีความสะดวก ในการเดินทาง 4) มีกิจกรรมสำหรับการมา เที่ยว 5) แม้จะไม่มีที่พักภายในตลาดสามชุก แต่นักท่องเที่ยวก็สามารถหาที่พักบริเวณ โดยรอบตลาดได้ไม่ยาก ซึ่งสอดคล้องกับ แนวคิดของ อนุรักษ์ ปัญญานูวัฒน์ (2550, น. 87) ที่กล่าวไว้ว่า แหล่งท่องเที่ยวควรมี องค์ประกอบ 5 ประการ คือ 1) สิ่งดูใจ 2) สิ่ง อำนวยความสะดวก 3) การเข้าถึง 4) กิจกรรม ในการท่องเที่ยว และ 5) ที่พัก

2. การพัฒนาตลาดสามชุกเป็นสถานที่ ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ได้ส่งผลกระทบต่อชุมชน ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับเทศบาล แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น เกิดการร่วมมือกันในชุมชน รูปแบบความสัมพันธ์ในชุมชนเปลี่ยนแปลงไป อยู่ภายใต้เงื่อนไขที่ชาวบ้านมีผลประโยชน์ ร่วมกัน เกิดการประสานความร่วมมือจากทุก ฝ่ายที่เกี่ยวข้อง สร้างความสัมพันธ์ระหว่าง กลุ่มเครือข่าย ส่งผลให้ประชากรในชุมชนเพิ่ม มากขึ้น ชาวบ้านที่เคยอาศัยอยู่เดิมกลับเข้ามา ทำการค้าอีกครั้ง และจากบุคคลภายนอก ชุมชนที่เข้ามาทำการค้า รวมถึงนักท่องเที่ยว ที่มาเที่ยวชม ทำให้คนในชุมชนมีความท่าง เหนียวแน่นและการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมใน ชุมชนลดลง แต่ก็ทำให้เกิดการรื้อฟื้น ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมชุมชนขึ้นมาใหม่ มีการดำเนินกิจกรรมเพื่อให้เด็กและเยาวชน เกิดการเรียนรู้ เกิดความตระหนัก และปลูกฝัง จิตสำนึกให้เห็นคุณค่าของวัฒนธรรมท้องถิ่น เศรษฐกิจของตลาดสามชุกกลับมาดีขึ้นอีกครั้ง เกิดการกระจายรายได้ มีการเปลี่ยนแปลงทาง

อาชีพ และเกิดการสร้างงานสร้างรายได้ นำไปสู่การปรับปรุงซ่อมแซมและดูแลรักษา สิ่งแวดล้อมด้านต่าง ๆ ในชุมชน มีการกำหนด กฎเกณฑ์ของชุมชนให้คนในชุมชนปฏิบัติตาม รวมถึงการจัดทำโครงการต่างๆ เพื่อช่วย แก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมในชุมชนอีกด้วย สอดคล้องกับงานวิจัยของ อีรวดี จำเดิม (2549) ที่ศึกษาเรื่องผลกระทบจากการ ท่องเที่ยวที่มีต่อชุมชนเวียงกุมกาม อำเภอ สารภี จังหวัดเชียงใหม่ ที่พบว่าการพัฒนาการ ท่องเที่ยวเวียงกุมกาม ทำให้เกิดการสร้างงาน สร้างรายได้ ชุมชนมีทางเลือกในการประกอบ อาชีพมากขึ้น การท่องเที่ยวทำให้ ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนเสื่อมถอยลง การท่องเที่ยวช่วยอนุรักษ์ทรัพยากรและ วัฒนธรรมท้องถิ่น และการท่องเที่ยวเป็น เครื่องมือช่วยในการสร้างความตระหนักใน การดูแลอนุรักษ์โบราณสถานเวียงกุมกาม แต่ การท่องเที่ยวทำให้เกิดปัญหามลพิษทาง เสียง ฝุ่น และปัญหาขยะ สอดคล้องกับ งานวิจัยของ วลัยพร ลิ้มบุญญรัตน์ (2547) ที่ ศึกษาเรื่องชุมชนกับการจัดการทรัพยากรการ ท่องเที่ยวเชิงนิเวศ กรณีศึกษาชุมชนบ้านนา ตอง ตำบลช่อแฮ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ที่พบว่า การท่องเที่ยวได้ส่งผลกระทบต่อ เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม ของชุมชนท้องถิ่นเป็นอย่างมาก ทั้งด้านบวก และด้านลบ ในด้านบวกการท่องเที่ยวได้ ส่งเสริมให้ชาวบ้านมีอาชีพเสริม เพิ่มรายได้ ให้กับชาวบ้าน และปลูกจิตสำนึกที่ดีทาง วัฒนธรรมให้กับนักท่องเที่ยว ส่วนในด้านลบ วิถีชีวิตของชาวบ้านเกิดการเปลี่ยนแปลงเมื่อนัก ท่องเที่ยวเข้ามายังชุมชนมากขึ้น รวมทั้ง

สิ่งแวดล้อมต้องเผชิญกับปัญหาขยะ น้ำเสีย และทำลายภูมิทัศน์

3. กระบวนการในการจัดการสิ่งแวดล้อมของชุมชนตลาดสามชุก มีจุดเริ่มต้นจากการที่กรมธนารักษ์มีโครงการที่จะปรับปรุงอาคารไม้เดิมเป็นอาคารพาณิชย์ และความต้องการของชุมชนที่จะพัฒนาเศรษฐกิจของตลาดสามชุกให้กลับมาเจริญรุ่งเรืองอีกครั้ง ส่งผลให้คนในชุมชนเกิดแนวคิดที่จะอนุรักษ์ตลาดสามชุกได้เป็นแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิตชุมชน จึงได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์ขึ้นมาเป็นแกนนำในการดำเนินงาน ต่อมามูลนิธิชุมชนไทได้เลือกให้ชุมชนสามชุกเข้าร่วมโครงการปฏิบัติการชุมชนและเมืองน่าอยู่ นำไปสู่การพัฒนาตลาดสามชุกควบคู่ไปกับการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมในชุมชน โดยเน้นให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมโดยการใช้การจัดกิจกรรมเพื่อให้ชุมชนเข้ามามีบทบาทและสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน ให้คนในชุมชนเป็นแกนกลางสำคัญที่ช่วยผลักดันให้เกิดการพัฒนาตลาดสามชุก และอาศัยความร่วมมือจากทุก ฝ่ายในการให้การสนับสนุน ซึ่งนำไปสู่การจัดการสิ่งแวดล้อมภายในชุมชนในด้านต่างๆ และทำให้ชุมชนพัฒนาไปสู่การเป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ทางวัฒนธรรม นำไปสู่การจัดการสิ่งแวดล้อมในด้านต่างๆ ได้แก่ 1) การจัดการสิ่งแวดล้อมด้านกายภาพและภูมิทัศน์ 2) การจัดการสิ่งแวดล้อมด้านขยะ และ 3) การจัดการสิ่งแวดล้อมด้านน้ำเสีย สอดคล้องกับงานวิจัยของ เอกณรงค์ ขวดแก้ว (2549) ที่ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของชุมชนในการ

จัดการสิ่งแวดล้อม บ้านสันทรายพัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ชาวบ้านพร้อมด้วยแกนนำของหมู่บ้านพยายามที่จะร่วมแรงร่วมใจกันช่วยแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมของหมู่บ้าน โดยการมีส่วนร่วมตัดสินใจ การมีส่วนร่วมปฏิบัติ และการมีส่วนร่วมประเมินผล ประสานงานระหว่างชาวบ้านแกนนำ และกลุ่มทางสังคมในหมู่บ้าน ซึ่งการประสบผลสำเร็จในการจัดการสิ่งแวดล้อม เพราะหมู่บ้านมีทุนทางสังคมที่ประกอบด้วย ทุนมนุษย์ ทุนทางวัฒนธรรม และองค์การเครือข่าย และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของศุภลักษณ์ ล้อมลาย (2550) ที่ทำการศึกษาเรื่องการจัดการสิ่งแวดล้อมของชุมชนตามโครงการเชียงใหม่น่าอยู่ พบว่าการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนในชุมชนวัดเกตนั่นได้ดำเนินการใน 4 รูปแบบ คือ การช่วยเหลือตนเอง การอาศัยความร่วมมือระหว่างประชาชนในชุมชน อาศัยองค์กรต่างๆ ที่อยู่ภายในชุมชนเข้ามาช่วยเหลือและประสานงานเพื่อขอความช่วยเหลือจากองค์กรภายนอก

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 ควรส่งเสริมให้คนในชุมชนเกิดกระบวนการเรียนรู้ จากประเด็นปัญหานำไปสู่การหาวิธีปฏิบัติในการแก้ไขปัญหาเพื่อช่วยให้ชุมชนเกิดความเข้าใจ ตระหนักถึงปัญหาด้านต่างๆ เกิดจิตสำนึกที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อม อีกทั้งแกนนำในหมู่บ้านควรให้โอกาสและสร้างตัวแทน โดยเฉพาะการส่งเสริมคนรุ่น

ใหม่ให้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของหมู่บ้านให้มากขึ้น

1.2 องค์กรเอกชนควรศึกษาบริบทของชุมชนในแต่ละชุมชนที่เข้าไปทำงาน เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน โดยให้ชาวบ้านเป็นผู้พบปัญหา ตัดสินแก้ไข ปัญหา ร่วมลงมือปฏิบัติและร่วมประเมินผล ส่วนองค์กรเอกชนหรือองค์กรจากภายนอก เข้ามาช่วยเป็นพี่เลี้ยง คอยให้การส่งเสริม สนับสนุนในด้านต่างๆ เพื่อให้ชุมชนเกิดการ เรียนรู้ ตระหนัก และสร้างจิตสำนึกทางด้าน สิ่งแวดล้อมของชาวบ้านได้อย่างแท้จริง

1.3 องค์กรปกครองท้องถิ่นควร สนับสนุนกิจกรรมของชุมชนตั้งแต่เริ่มต้น

และมีการจัดทำแผนต่อยอดจากโครงการ ด้านสิ่งแวดล้อมที่ชาวบ้านหรือชุมชนได้ ดำเนินการมาแล้วอย่างต่อเนื่อง

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการศึกษาครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาถึงปัจจัยที่ทำให้ ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการ สิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นภายในชุมชน

2.2 ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบ การจัดการสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ที่มีลักษณะ ใกล้เคียงกันเพื่อวิเคราะห์ผลกระทบและหา แนวทางในการจัดการสิ่งแวดล้อมที่ เหมาะสมต่อไป

แหล่งอ้างอิง

- คณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุก. (2549). *สืบสานงานศิลป์ ถิ่นสามชุก*. สืบค้นจาก: <http://resource.thaihealth.or.th/library/hot/12697>
- พรรณงาม เก้าธรรมสารและปรีดา คงแป้น. (2552). *ย้อนมอง...สามชุก ตลาดร้อยปี กว่าเจ็ดสิบวันนี้*. สุพรรณบุรี: คณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุก.
- ธีรวดี จำเดิม. (2549). *ผลกระทบจากการท่องเที่ยวที่มีต่อชุมชนเวียงกุมกาม อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่*. (การค้นคว้าแบบอิสระศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่).
- วลัยพร ลิ้มบุญรัตน์. (2547). *ชุมชนกับการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ: กรณีศึกษาชุมชนบ้านนาตอง ตำบลช่อแฮ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่*. (การค้นคว้าแบบอิสระศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัย เชียงใหม่).
- ศรีไพร พริ้งเพระ (2547). *การพัฒนาการท่องเที่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมของชุมชน: บูรณาการการจัดการแสดงของช้างในบ้านตากกลาง ตำบลกระโพ อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์*. (วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่).
- ศุภลักษณ์ ล้อมลาย. (2550). *การจัดการสิ่งแวดล้อมของชุมชนตามโครงการเชียงใหม่หน้าอยู่*. (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่).
- อนรรักษ์ ปัญญานววัฒน์. (2550). *การจัดการความรู้และการจัดการการเรียนรู้*. (เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่).

เอกณรงค์ ขวดแก้ว. (2549). *การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการสิ่งแวดล้อม บ้านสันทราย จังหวัดเชียงใหม่*. (การค้นคว้าแบบอิสระศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่).

อุทัย ดุลเกษม และ อรศรี งามวิทยาพงศ์. (2540). *ระบบการศึกษากับชุมชน: กรอบแนวคิด และข้อเสนอเพื่อการศึกษาวิจัย*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.